

Статті і студії

УДК 94(477)«1648/179»

В. А. Брехуненко, Н. В. Семергей

КОНСТРУЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МІФУ В ЧАСИ ГЕТЬМАНЩИНИ

У статті досліджуються особливості опрацювання українського історичного міфу у Гетьманщині. З'ясовано, що у відновленні у вигляді Гетьманщини Українській державі козацька старшина послідовно шукала шляхи ідеологічно обґрунтувати легітимність появи Гетьманщини, нової української еліти, базованої на козацькому стані, та правителя-гетьмана. Вихід традиційно для ранньомодерної доби шукався в конструюванні «історичних» аргументів, які доводили історичність українського світу і «козацького народу», тягlosti української історії від часів Київської Русі, законності повстання проти Варшави. Відповідаючи на загрози розмивання суверенітету Гетьманщини Московією, козацькі інтелектуали опрацювали впродовж XVIII століття хозарську та сарматську концепції походження козацтва й Гетьманщини-Русі, чим заперечували право московських царів на володіння українськими землями. Шляхетська версія історичного міфу будувалась на використанні козацького періоду для обґрунтування права шляхти на статус нової української еліти.

Ключові слова: *Україна, історичний міф, Гетьманщина, козацька старшина, хозарська теорія, сарматська теорія, Запорозька Січ, Польща.*

У сучасних умовах, коли українська політична еліта намагається реформувати політичну систему, яка була би дотичною до європейських атрибутів, зростає інтерес дослідників до трактування українського минулого. Насамперед це стосується форм політичної організації України на різних етапах її історичного розвитку. Поряд з іншими атрибутами держави, якими в середині XVII століття швидко обросла Гетьманщина, з'явилися й перші ознаки опрацювання нового історичного міфу, що стало чи не найпоказовішим доказом повнокровності ранньомодерного українського державотворення. Потяг до пояснення українського минулого з метою довести спадкоємність нових реалій з минулим, відтінював серйозність намірів старшини, її здатність адекватно реагувати на нові інтелектуальні завдання, породжені одержавленням Війська Запорозького.

Мета статті – розкрити процес створення українського історичного міфу в часи Гетьманщини. Історіографія має певний доробок у дослідженні цього питання (монографії та статті, авторами яких є А. Бовгира, В. Брехуненко,

Я. Затилук, З. Когут, В. Кравченко, Г. Мельник, Ю. Мицик, С. Плохій, Т. Таїрова-Яковлева).

Буремні роки Національно-визвольної війни, а ще більше дитячий вік нової української еліти, глибокі соціальні зрушення в суспільстві та руйнування геополітичної рівноваги в регіоні не сприяли швидкій появі викінченої версії міфу і цілісного тексту. Але елементи міфотворення чітко простежуються в ідеологічних зусиллях козацької верхівки вже на середину XVII століття. Особливого відсвіту додає відсторонення від процесу православних інтелектуалів, з середовища яких свого часу пролунали перші спроби знайти місце козацтву в українському історичному наративі. Їхнє середовище генерує добровольців значно пізніше, в 1670-і роки. Поки що ж православні інтелектуали вдовольнилися вичікуванням, переварюючи різку зміну в Україні політичних і суспільних координат. І це вичікування, яке дало козакам всі карти в руки, ще раз показало, що вони не тільки здатні освоювати готові концепції, а й удосконалювати їх відповідно до нових викликів.

Невизначеність перспективи вписування держави в коло сусідніх потуг (передовсім Речі Посполитої, Московії, Туреччини) позбавляла верхівку нової еліти чітких орієнтирів щодо конструювання такого родоvodu козакам, який би, пояснюючи історичну закономірність та легітимність Гетьманщини, спростовував ідеологеми можливих опонентів. Водночас долучення до козаків частини шляхти, а також перетворення Московії з її давніми претензіями на українські землі на найвірогіднішого союзника проти Речі Посполитої спрямовував міфотворення в традиційне річище, проторене князівсько-шляхетською елітою. Тим більше, що з 1620-их роки на цьому полі було проведено деякі борозни для власне козаків.

Відправним пунктом зусиль середини XVII століття стало занурення козаків в тіло еліти княжих часів. Скориставшись доробком православних інтелектуалів, передовсім Й. Борецького і К. Саковича, а також живлячись попередніми козацькими ідеями про входження козацтва до «народу руського», було міцно прив'язано еліту Гетьманщини до киево-руського кореня. В умовах балансування між Річчю Посполитою та Московією цей хід набував універсального значення. Відповідав він і нагальній потребі влегітимнити відновлену Українську державу й водночас давав змогу легко пристосувати базований на руському минулому і козацькому сьогоденні історичний міф до ідеологічних та практичних завдань, які доведеться розв'язувати у взаєминах чи то з царем, чи то з королем. Яскравим прикладом є поява ідеї Великого князівства Руського, яка пропонувала цілком інакшу альтернативу для Гетьманщини та й для всієї Східної Європи, ніж переяславсько-московська система 1654 року.

Заспів до конструювання Гетьманщині руського родоvodu було зроблено вже на початку шляху, коли по Україні пішли чутки про намір козаків заснувати «*нову Руську монархію*», «*нову козацьку Річ Посполиту чи Руське князівство*», «*окреме козацьке князівство*» тощо [10, с. 28–29]. Це виразно натякало, куди саме в ідеологічному сенсі цілить козацька верхівка. А вже на початку 1649 року особисто Б. Хмельницький перед офіційними представниками Варшави і Москви

озвучив концепцію тотожності Гетьманщини та Русі. Виступаючи від імені цієї Русі, гетьман брався захищати її інтереси як *«єдиновладець і самодержець руський»*. З московським посланцем Григорієм Унковським Б. Хмельницький вів мову про тяглість української історії від княжих часів й утілення колишньої Русі у Військові Запорозькому [3, с. 256–258]. На проміжні ланки – доведення «лицарської» природи козаків, як це робилося в 1620–1630-і роки, гетьман уже не розмінювався. Концепція «Гетьманщина – це і є Русь», прив'язуючи відновлену державу до Київської Русі, а козаків до шляхти, розглядалася як всеохопне пояснення законності появи Гетьманщини з правителем-гетьманом на чолі.

Надалі переконання про руський родовід Гетьманщини та апеляції до киево-руської спадщини не матимуть альтернативи в середовищі еліти, виразним свідченням чого є той факт, що ідею використовували не тільки на ідеологічному рівні, а й для поточних внутрішніх потреб. Так, Петро Дорошенко обґрунтовував турецький протекторат тим, що нібито ще *«русські князі проти своїх ворогів татарські сили використовували»*, а Іван Самойлович порівнював рівень свого суверенітету з обсягом влади давніх київських князів: *«Куди нам рівнятися з князями руськими. Рівні з рівними повинні порівнюватися, а руські князі були незалежні володарі»* [1, с. 120–123]. Еліта Гетьманщини ніколи не віддаватиме на відкуп Московії киево-руську добу, лише оновлюватиме аргументи для ідеологічного заперечення московських претензій, як це блискуче зроблять на початку XVIII століття Пилип Орлик та менш елегантно автор «Літопису Грабянки».

У всьому цьому відбилася одна з найважливіших функцій козацької старшини – носія тяглості української історії. Ввібравши в себе частину шляхти і забезпечивши в такий спосіб фізичне перетікання еліти, старшина, що важливо, демонструвала й перегук базових інтелектуальних уявлень про українське минуле, просторове наповнення українського світу, безперервність історичного наративу, розглядаючи себе законним спадкоємцем «старожитнього народу руського» та репрезентантом суспільства задоволеного, як і годиться, в морок віків.

Ризики від опертя наріжних засад свого історичного міфу на київській спадщині козацька верхівка прораховувала вже на старті та постаралася одразу виставити бар'єри. Досягалося це через положення, що в княжу добу Руська держава охоплювала й терени майбутньої Московії, яке, втім, подавалося під зовсім іншою приправою, ніж у спадщині українських православних інтелектуалів першої половини XVII століття. Якщо Йов Борецький описував українців як молодших братів росіян [1, с. 368], то козацька верхівка часів Богдана Хмельницького розвернула цю тезу в протилежний бік. *«А ми царської величності милості шукаємо і бажаємо тому, що від Володимира святого хрещення одна наша благочестива християнська віра з Московською державою і мали одну владу. А відлучили нас неправдами своїми та насильством лукаві ляхи»*, – заявив гетьман Г. Унковському [5, с. 152].

Тож гетьман наголошував на колишньому підпорядкуванні московських земель Києву, підкреслював, що власна державотвірна традиція Московії значно

молодша й бере початок лише з того часу, коли «відлучили нас неправдами своїми та насильством лукаві ляхи». Аргументуючи законність відновлення державності у вигляді Гетьманщини на теренах колишньої Русі та легітимність ідеї відсепарування останньої від Речі Посполитої, теза гетьмана, беручи ширше, заперечувала претензії московських царів на право видавати себе за єдиних представників усієї Русі. Пізніше ці ідеї буде оформлено в українську концепцію Переяслава 1654 року, базовану на постулаті про поєднання на основі договору історично і релігійно споріднених двох Русей [11, 406–407]. Так само інструкція І. Самойловича 1685 року на переговори з Москвою, з одного боку, містила ідеологічні аргументи, які заперечували права польських королів на володіння Україною, а з іншого – відмежовувала київських князів від московських князів, чим у стилі Богдана Хмельницького доводила самостійність українського світу [13, с. 72].

Теза про молодшість московитів та їхньої державної традиції буде покладено Пилипом Орликом в основу наступної козацької версії українського історичного міфу, побудованої на ідеї хозарського походження козаків і правлінні в Києві хозарського кагана, охрещеного разом з усіма козаками-хозарами [6, 128–130]. Ідею розвести по різних кутках українців та московитів, чим заперечити претензії московських царів на історичне й безроздільне володіння українськими землями, сповідуватимуть і козацькі літописці початку XVIII століття.

Наступним кроком у середині XVII століття стало ототожнення Гетьманщини з Малою Руссю як питомою Руссю, тим осердям, з якого пішла вся княжа Русь і розширення якого й привело до появи Великої Русі. Щонайпізніше з літа 1651 року концепцію було впроваджено до дипломатичного обігу. Генеральний писар І. Виговський на переговорах з московським посланцем Г. Богдановим прямо говорив, що цар має взяти під свою зверхність на основі договору «*всю Малу Русь*» [5, с. 117]. Використання поняття «Мала Русь» мало не тільки вкотре показати, що Гетьманщина є спадкоємницею Київської Русі, а й що мислиться в етнічних кордонах української людності й що козацтво перебирає на себе функцію «політичної нації» на всій українській території. Але вже на початку 1649 року Богдан Хмельницький прив'язував територіальне питання Гетьманщини до меж давньої Русі, коли перед московським послом говорив, щоб поляки, як це записали у своїх поняттях московські посланці, «*поступилися б мені всією Білою Руссю по тих кордонах, як володіли благочестиві великі князі*» [5, с. 154].

Ототожнення Гетьманщини з Малою Руссю, доповнившись накладенням на «Малу Русь» політоніма «Україна», стане магістральним напрямом опрацювання нового українського історичного міфу. У 1670-их роках такий підхід, нарешті, дістане підтримку у гроні православних інтелектуалів. Ігумен київського Золотоверхого Михайлівського монастиря Феодосій Софонович у своїй знаменитій «Кройніці з літописців стародавніх» (1672 рік) провів пряму лінію від княжих часів до Гетьманщини [12, с. 56], наснаживши еліту Гетьманщини на подальші зусилля. А в часи Івана Мазепи був сплеск алегорій між правителем-гетьманом та давніми князями, у чому вправлятимуться як православні вчені, так і

козацька верхівка. Справа дійде до конструювання цілісного українського історичного наративу з новою елітою у головній ролі, який буде вдосконалюватися впродовж усього століття.

На гребені чергової загрозливої хвилі московських зазіхань потреба додаткового ідеологічного забезпечення суверенітету держави та прав і вольностей її еліти відчувалася дуже гостро. Козацький слід в українській історії залишався недостатньо увираженим на письмі, а цілісний власне історичний наратив з козацтвом у центрі – слабо опрацьованим. Треба було переформатувати аргументи на користь обґрунтування давності та самостійності українського світу, його поєднання з Московією на засадах договору із зобов'язаннями царя боронити права й вольності. До всього нависала потреба знайти в історичному міфі місце для нової шляхти та відновлення на козацькому корені річпосполитських зразків.

Механізм інтелектуального спростування поглинальних претензій Петербурга було віднайдено вчасно ще в перше десятиліття XVIII століття, на старті їхнього нового витка. Сприяли цьому стійкі переконання української еліти в історичній легітимності існування Гетьманщини, непорушності кров'ю здобутих вольностей і відсутності в царів законних прав їх переполовинювати чи нищити. Атмосфера мазепинських часів з її «київською вченістю» створювали необхідне культурне підґрунтя. «Козацький народ» мав у своєму розпорядженні численне гроно добре освічених людей, серед яких виблискували інтелектуали, спроможні дати гідну відповідь на вимоги часу і створити козацький світський український наратив. Майже одночасно це зробили Пилип Орлик та автор «Літопису Грабянки», використавши класичний для ранньомодерного часу прийом – конструювання «історичних аргументів» на користь центральної ролі козацтва в українській історії, водночас покликаних подати московські наміри розчинити Гетьманщину в своєму політичному тілі, як незаконні в історичному й правовому вимірах.

«Конституція 1710 року» та «Літопис Грабянки» (1709 рік) розводили Україну та Московію по різних кутках через виписування «козацькому народові» хозарського родоводу. Тоді як московська еліта традиційно пояснювала свої права на українські землі через спільну киево-руську історію, а також київську спадщину як органічну складову царської «отчини», задавнення кореня еліти Гетьманщини в докиївські часи спростовувало московські аргументи. Продемонстровані П. Орликом та автором «Літопису Грабянки» підходи швидко вкорінилися в інтелектуальному просторі Гетьманщини. «Літопис Грабянки», який уперше оповідав цілісну козакоцентричну українську історію від найдавніших часів, здобув надзвичайну популярність і поширювався в численних списках (нині відомо понад 60) [2, с. 106–107, с. 298–301]. «Конституція 1710 року», яка подавала нову схему української минувшини у концентрованому вигляді, теж мала всі шанси ходити по руках на території Гетьманщини. На Правобережжі її тексти були в 1711–1712 роках навіть у всіх сотенних канцеляріях [9, с. 23].

Під впливом «Літопису Грабянки» десятиліттям потому козацький літописець Самійло Величко запропонував концепцію, яка однаково добре надавалася для обґрунтування історичної місії як козацтва загалом, так і нової шляхти. Ніби скориставшись порухом польських інтелектуалів першої половини XVII століття, які зробили спробу знайти в сарматському міфі місце й козакам, С. Величко вивів козацтво із «*савроматійського народу*»[4, с. 46]. Поставивши в такий спосіб козацтво на один щабель з польською, українською та литовською шляхтою, український літописець досяг обох ключових ефектів. Як нащадки давніх сарматів, Величкові козаки подібно до Грабянкових козаків-хозар давали солідну фору московській еліті. А по-друге, поширення на весь «козацький народ» сарматського міфу відкривало можливість розвернути концепцію в бік інших ідеологічних потреб нової шляхти.

Сам С. Величко був яскравим співцем власне козацького світу, нарікаючи на те, що козацтво ще слабо представлене в історичних працях. Його український історичний наратив побудований навколо обґрунтування ключової ролі козацтва від сарматських часів до початку XVIII століття, а звідси й козацьких прав та вольностей, вершиною котрих стала історично обумовлена і законна поява Гетьманщини з правителем-гетьманом на чолі та добровільним, на засадах договору підданством московському царю. Та спроби припасувати його концепцію до обґрунтування виняткової ролі нової шляхти робилися, що відповідало духові часу. Так, в одному з рукописних збірників, укладеному в 1760-і роки, внесено дуже характерні зміни до зробленої С. Величком стилізації тексту закличного універсалу Богдана Хмельницького з червня 1648 року [9, с. 345]. У літописця гетьман звертається до всього суспільства від шляхти й духівництва до селян: «*Вам українським з обох боків Дніпра ріки в містах і селах проживаючим малоросіянам, духовним і мирським, шляхетним і посполитим*». Натомість у збірнику звернення скорочене й адресоване «*шляхетним і посполитим*», а вміщений поряд заголовков упорядника не залишає сумніву про що йому йшлося: «*Пропозиція гетьмана Хмельницького до шляхетства про прибуття під Білу Церкву для походу проти поляків*».

Утім, подібні спроби, які могли початися й раніше, дуже довго не втілювалися в опрацювання стрункої політичної концепції, яка обґрунтовувала б процес утворення замкнутого стану нової шляхти, а до написання новошляхетського історичного наративу так і не дійшло. До самого кінця існування Гетьманщини безроздільно домінував козацький міф. Хоча й був він нашпигований численними закидами в бік черні та піднесенням позитивної роль старшини коштом рядового козацтва, та погоди це не робило. Головним героєм української історії все одно залишалося козацтво.

Ставши новим словом в українському історіописі, літописи Самовидця, Грабянки та Величка лягли в основу подальшого опрацювання українського історичного міфу, викликали сплеск зацікавлення минулим краєм, виконали роль джерела при укладанні численних літописців, хронік, рукописних збірників, а отже, відіграли непересічну роль у цементуванні високої самооцінки й

україноцентричних переконань старшини, підживленні інтелектуального і фактичного опору уніфікації Гетьманщини за московським зразком.

Наступною загальноукраїнською ластівкою на цьому полі стала поява в 1734 році «Короткого опису Малоросії» (1340–1734) нез'ясованого автора (можливо, Якова Радкевича [2, с. 7–9]). Фактично, твір, як уже зазначалося, був стилізацією «Літопису Граб'янки» і в текстовій частині з доповненням подій за 1710–1734 роки, і в царині ідей. Написаний компактно й легко «Короткий опис Малоросії» став дуже популярним, швидко поширюючись у списках, а в 1777 році вдостойся друкованого видання з доповненнями подій за 1735–1776 роки від президента Колегії іноземних справ колишнього кийівського полковника Олександра Безбородька. А наскрізна ідея пам'ятки – історична самодостатність Малої Росії / України – відбивала ключові переконання еліти Гетьманщини. Через 11 років «Короткий опис Малоросії» був перекладений Жаном Бенуа Шерером французькою мовою і виданий у Парижі. І це є, мабуть, найпереконливішим свідченням того, що в Європі не забули про самостійність та самодостатність українського світу, хоча кон'юнктура міжнародних відносин підштовхувала політичні кола дивитися на це питання крізь петербурзькі окуляри.

У другій половині XVIII століття здійснена хвиля була підхоплена Семеном Дівовичем («Розмова Великоросії з Малоросією» (1762), Петром Симоновським («Короткий опис про козацький малоросійський народ»), які популяризували традиційну версію міфу – козацьку, та Григорієм Полетикою, котрий у другій половині 1760-их років, опрацював основні засади новошляхетської версії. Український історичний міф набував стрункого вигляду, відповідаючи ідеологічним потребам та інтелектуальним смакам часу. Козацька версія поширювала поняття еліти на все козацтво, ототожнюючи її з «*козацьким народом*». Козаків прирівнювали до шляхти, оспівували їхні військові звитяги, створили культ Богдана Хмельницького, козацьких інституцій тощо [8, с. 244–247]. Натомість шляхетський міф звужував соціальну базу еліти до нової шляхти. Г. Полетика звинувачував козаків в узурпації прав шляхти, від чого пішли всі біди Гетьманщини, і вимагав зосередити функції еліти в руках нової шляхти [7, с. 109–116].

Та обидва міфи базувалися на спільній платформі обґрунтування самодостатності українського минулого, стародавності привілеїв еліти, правового характеру українсько-російських стосунків. Дуже близько підходили вони одна до одної й у потрактуванні подій середини XVII століття, адже це був відправний пункт у системі доведення незаперечного права на вольності чи то шляхти, чи то козацтва загалом. Шляхетська версія не відкидала, та і не могла відкинути козацької сторінки бодай через обов'язковість наголошення на законності війни під проводом Богдана Хмельницького. А сказавши «А», Г. Полетика був змушений визнати традиційні козацькі права, тим більше права старшини належати до нової шляхти [7, с. 14]. Інакше під сумнів ставилася доля більшості номінальних нових шляхтичів, про справжні корені яких добре відали вони самі та й інші члени Значного військового товариства. Водночас роздвоєння українського

історичного міфу, а також той факт, що шляхетська версія з'явилася тільки після формальної ліквідації Гетьманщини, не супроводжуючись укладанням цілісного історичного нарративу від найдавніших часів, неспростовно засвідчують поразку зусиль нової шляхти інтелектуально замкнути на собі функцію еліти.

Список використаних джерел

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России [Текст]. – СПб. : Тип. братьев Пантелеевых, 1882. – Т. XII. – 438 с.
2. Бовгиря А. Передмова [Текст] / А. Бовгиря // Короткий опис Малоросії (1340–1776). – К. : Видавничий дім «Стилос», 2012. – С. 3–23.
3. Брехуненко В. Московська експансія і Переяславська Рада 1654 року [Текст] / В. Брехуненко. – К. : НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Наук. т-во ім. Шевченка в Америці, 2005. – 368 с.
4. Величко С. Літопис [Текст] / С. Величко. – К. : Дніпро, 1991. – Т. 1. – 372 с.
5. Воссоединение Украины с Россией : документы и материалы [Текст] : в 3 т. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1953. – Том 2. – 558 с.
6. Затилюк Я. Предки «козацького малоросійського народу» і киево-руська спадщина в уявленні еліти часів Пилипа Орлика [Текст] / Я. Затилюк // Пилип Орлик : життя, політика, тексти : матеріали Міжнар. наук. конф. “ad fontes” до 300-річчя Бендерської конституції 1710 р., 14–16 жовтня 2010. – К. : Пульсари, 2011. – С. 118–135.
7. Когут З. Шляхетська демократія в часи самодержавства. Політичні погляди Григорія Полетики (1723/25 – 1784) [Текст] / З. Когут // Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної і модерної історії України / З. Когут. – К. : Критика, 2004. – С. 102–116.
8. Кравченко В. В. Нариси з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.) [Текст] / В. В. Кравченко. – Харків : Основа, 1996. – 295 с.
9. Мельник Л. Гетьманщина першої чверті XVIII століття [Текст] : навч. посіб. / Л. Мельник. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1997. – 232 с.
10. Мицик Ю. Політичні концепції Богдана Хмельницького : деякі аспекти реалізації [Текст] / Ю. Мицик // Доба Богдана Хмельницького (до 400-річчя від дня народження великого гетьмана) / відп. ред. В. А. Смолій. – К. : Ін-т історії України НАН України, 1995. – 285 с.
11. Плохій С. Наливайкова віра : козацтво та релігія в ранньомодерній Україні [Текст] / С. Плохій. – К. : Критика, 2006. – 495 с.
12. Софонович Ф. Хроніка з літописців стародавніх [Текст] / Ф. Софонович ; упоряд. Ю. А. Мицик, В. М. Кравченко. – К. : Наук. думка, 1992. – 336 с.
13. Таїрова-Яковлева Т. Г. До питання про історичні й територіальні уявлення козацької старшини наприкінці XVII ст. [Текст] / Т. Г. Таїрова-Яковлева // Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 67–73.

КОНСТРУИРОВАНИЕ УКРАИНСКОГО ИСТОРИЧЕСКОГО МИФА ВО ВРЕМЕНА ГЕТМАНЩИНЫ

В статье исследуются особенности разработки украинского исторического мифа в Гетманщине. Установлено, что в возобновленном в виде Гетманщины Украинском государстве казацкая старшина последовательно искала пути идеологически обосновать возникновение Гетманщины, новой украинской элиты, гетманской власти. Выход традиционно для раннемодерного времени искался на путях конструирования «исторических аргументов», обосновывающих историчность украинского мира, континуитет украинской истории со времен Киевской Руси, законность востания против Варшавы. Реагируя на угрозу размывания Московией суверенитета Гетманщины, казацкие интеллектуалы разработали в XVIII веке хозарскую и сарматскую концепции происхождения казачества и Гетманщины-Руси, с помощью которых отрицали право московских царей на владение украинскими землями. Шляхетская версия исторического мифа строилась на использовании казацкого периода для обоснования права шляхты на статус новой украинской элиты.

Ключевые слова: Украина, исторический миф, Гетманщина, казацкая старшина, хозарская теория, сарматская теория, Запорожская Сечь, Польша.

V. A. Brekhunenko, N. V. Semergey

THE CREATION OF THE UKRAINIAN HISTORICAL MYTH IN HETMANATE

The article investigates the process of the formation of the new Ukrainian historical myth by Cossack upper stratum. As it was examined the new Ukrainian elite permanently searched the ways to substantiate the appearance of the renovated Ukrainian state – Hetmanate – and hetman as a sovereign. Like the all elites in the Early Modern Age the Cossack intellectuals hope to construct the system of the historical arguments and to prove the antiquity Ukrainian world and its statehood, the Kievan Rus' roots of the Hetmanate and Cossacks as a new Ukrainian elite. Also the Cossack upper stratum argued the legitimacy of the uprising led by Bohdan Khmelnytskyi against Polish-Lithuanian Commonwealth in 1648, separation Hetmanate from its and the Muscovite protectorate of the Hetmanate. The new Ukrainian elite imagined themselves as representatives of the antique “Ruthenian people” and as descendants of the Kievan Rus’ “people of war”. Reacting on the Russian expansionist strategies intended to liquidate the sovereignty of the Hetmanate and integrate its to the Russian imperial core, the Cossack upper stratum was driven to modernize the Ukrainian historical myth in the course of the eighteenth century. The concepts of the khazar and sarmatian origin of the Cossacks were created by Ukrainian intellectuals. These concepts will make it possible to deny the ideological claims of the Muscovite elites regarding the Ukrainian lands as a legacy of the Rurik dynasty. The new version of the Ukrainian historical myth emphasized that Russia and Ukrainian world are different subjects and argued the legitimacy of the sovereignty of the Hetmanate.

The myths were based on the general platform of ground of self-sufficiently of Ukrainian past, antiquity of privileges of elite. Very close they befitted to each other in interpretation of events of middle of XVII century, because it was an important point in the system of proof of irrefutable right on liberties. A noble version did not object a Cossack period even through obligatoriness of marking legality of war by leadership of Bogdan Khmelnytsky. Otherwise the fate of most nominal new gentries belonged under a doubt. At the same time bifurcation of the Ukrainian historical myth, and also circumstance that a noble version appeared only after formal liquidation of Hetmanate, irrefutable certify the defeat of efforts of new gentry intellectually to lock on itself the function of elite.

Keywords: *Ukraine, historical myth, Hetmanate, Cossack upper stratum, Khazar theory, Sarmatian theory, Zaporizhya forpost, Poland.*

Надійшла до редакції 6 квітня 2016 року

* * *